

hoto průzkumu současně značně obohatí a doplní všechny naše další výzkumy dlouhodobého charakteru.

Jedním z důležitých úkolů našeho Institutu bude celostátní koordinace výzkumu sociologické problematiky vesnice. Zatím jsme pořídili seznam řešených úkolů, ale po dalších poradách přejdeme od pasivního zaznamenávání a diskusí o správném a užitečném zaměření úkolů k jejich vytyčení. A to již přecházíme z funkce Institutu na funkci sekce ČSS pro sociologii venkova. Ta v serii diskusí navrhne správný směr sociologického výzkumu venkova, resp. studia agrárních otázek socialismu i kapitalismu. Pracovišť pro sociologii venkova je již celá řada. Jednak jsou to katedry marxismu-leninismu (resp. vědeckého komunismu a filosofie) na třech našich vysokých školách zemědělských (Praha, Brno, Nitra), a pak jsou to jednotliví pracovníci na různých společenskovědních ústavech, kteří se zabývají sociální problematikou zemědělství a vesnice.⁶

Sekce pro sociologii venkova ČSS chystá pro příští dvě léta řadu významných porad. Má to být především konference sociologů ze socialistických zemí o koordinaci sociologického výzkumu venkova a zemědělství a postupné dialogy s francouzskými, jihoslovanskými, italskými a západoněmeckými rurálními sociology. Historické oddělení Institutu připravuje konferenci o společenských podmínkách a důsledcích produktivity práce v zemědělství a pak konference, které vyplývají ze zmíněných dvou mezinárodních projektů.

Institut chystá vydání některých závažnějších publikací. Po zpracování sociologického výzkumu jihočeských obcí⁷ vydáme výsledky našeho výzkumu řídících funkcionářů, dále rukověť sociologie venkova (Tauber) v nakladatelství ČSAV a sociologicko-ekonomickou práci *Vývojové směry v světovém zemědělství* (Tauber-Lom). Má dojít k sestavení společné metodologické příručky sovětsko-československo-polské, v níž máme sestavit metodologii sociologického výzkumu venkova (Tauber-Horáková). Chystá se též práce o sociální struktuře vesnice (Horáková) a populární příručka o sociologii venkova (Síma, Němcová, Vaněček) aj.

Význačným rysem našeho Institutu je, že chce prakticky uskutečnit nejužší kooperaci s vysokými školami zemědělskými, resp. jednotu mezi výzkumnou a pedagogickou činností. Ministerstvo zemědělství uzavřelo smlouvu s ministerstvem školství a kultury, že přední pracovníci z rezortních ústavů ministerstva zemědělství budou soustavně přednášet na vysokých školách. Tento záměr je velmi zdravý — všechno nové by mělo plynout přecházet do výuky — a učitelé na vysokých školách měli by se zase plně zapojit do výzkumné práce. Alespoň tímto způsobem by

měly být překonány nevýhody plynoucí z odloučení výzkumu od školství.

Institut má rozsáhlé mezinárodní styky se sociologickými pracovišti v socialistických zemích — v SSSR, Polsku, NDR, Maďarsku a Jugoslávii. K utvrzení těchto styků a k šíření výsledků své práce zahájil vydávání (prostřednictvím vydavatelství Ústavu vědeckotechnických informací) sborníku *Sociologie a historie zemědělství*. Ve světových jazycích publikuje v časopisu *Za socialističeskiju selchoz. nauku*, který je rovněž vydáván ve zmíněném ústavě v Praze.

Byly vytvořeny první podmínky pro další rozvoj marxistické sociologie venkova a historie zemědělství. Společně s ostatními výzkumnými ústavy bude se Institut snažit řešit ty problémy našeho zemědělství, které strana vytyčí jako nejdůležitější. Ale ani zde nebudou pasivní, vědeckí pracovníci musí umět sami objevovat překážky rozvoje a včas podávat návrhy na jejich řešení, nečekat na pokyn.

Jan Tauber

Průzkum kvalifikace a pracovních podmínek žen nově vstupujících do zaměstnání

V letech 1960–1964 se zvýšil počet pracujících v národním hospodářství ČSSR o 351 tisíc, z nichž bylo 289 tis. žen (82,3 %). V roce 1963 a 1964 činil příchod žen 110 tis., z nichž 36 tis. vstupovalo do zaměstnání poprvé, ostatní po delším či kratším přerušení (nejméně však dvoutiletém).

Ústřední komise lidové kontroly a statistiky provedla počátkem roku 1965 výběrové šetření ve vybraných průmyslových, komunálních a dopravních organizacích za účelem zjištění kvalifikace žen, které vstupují do zaměstnání, jejich pracovních podmínek, uspokojení v práci a návrhů na zlepšení podmínek pro pracující ženy. Průzkum obsahl 2429 pracovnic, z nich 1971 v průmyslu. ÚKLKS provedla rozbor získaných údajů, z nichž přinášíme stručný výtah o ženách v průmyslu.

Z nově nastupujících žen (mimo ty, které nastoupily ze školy a ty, které se vracely po přerušení kratším než dva roky — tyto ženy nebyly úmyslně pojaty do průzkumu) bylo 87 % vdaných, 8 % svobodných, 2 % rozvedených, přes 2 % vdov a 1 % družek bez údaje skutečného rodinného stavu. Průměrný věk vdaných žen byl 35 let. U *třetiny* žen, které nastupovaly do zaměstnání, šlo o první pracovní poměr. Průměrný věk *prvně* nastupujících byl 32,6 let (skoro 53 % bylo mladších 25 let). 17 % nově nastupujících mělo vyšší vzdělání než základní, což odpovídá vzdělání žen zjištěnému při sčítání lidu v r. 1961, ale je lepší, než je vzdělání v organizacích, do nichž tyto ženy nastupovaly (13 %). Čím mlad-

prací z oboru sociologie venkova v kapitalistických zemích, rovněž ve Zprávách našeho Institutu.

⁷ Jan Tauber: *Kdo žije na vesnici*. Čes. Budějovice, Jihočeské nakladatelství 1965, s. 187.

⁶ Seznam těchto pracovišť a jejich dosavadních výzkumných úkolů vyjde v dohledné době ve *Zprávách Institutu sociologie venkova a historie zemědělství*. Zde vyšel i seznam předních sociologů vesnice ve světě, pokud s nimi Institut již navázal styk. Vyšla i bibliografie nejnovějších

ší ženy, tím vyšší měly vzdělání. Pětina žen byla vyučena v některém učebním oboru (což je málo). Ženy nastupovaly v 82 % případů jako dělnice, v 18 % případů jako technicko-hospodářské pracovnice; dělnice byly 34,4leté, technickohospodářské pracovnice 32,2leté.

Tři čtvrtiny žen byly zařazeny na místa, pro něž měly kvalifikaci. Naproti tomu 12 % žen bylo zařazeno na místa, pro která neměly kvalifikaci. Vedení odůvodňovala tento postup tím, že v závodě nebyli jiní kvalifikovaní pracovníci (58 %), že se žena osvědčila i bez kvalifikace (38 %), nebo že závod zařadil ženu na toto místo ze zdravotních důvodů (3 %). Z nově přijatých si 7 % zvyšovalo kvalifikaci (jinak v těchto závodech si zvyšovalo kvalifikaci jen 4 % žen). Přitom jen u necelé čtvrtiny z nich počítá závod se zařazením na vyšší pracovní místo. V průmyslových organizacích pracují 4 % ve zkrácené pracovní době, z nově přijatých však skoro 6 %. Ženy pracovaly v 37 % ve dvou- nebo třísměnném provozu. Jak známo, ženy pracují s vyšší směnností než muži.

Jako důvody, proč se zapojily do práce, uváděly ženy: v 68 % finanční důvody, v 11 % snahu o zvýšení životní úrovně bez nezbytnosti zaměstnání, ve 3 % krytí krátkodobých investičních nákladů, v 1 % touhu po finanční nezávislosti, v 7 % vlastní uspokojení a zbývající uváděly další individuální důvody.

Průměrná hrubá mzda činila 1048 Kčs, čistá mzda 890 Kčs; mzda mužů vdaných žen činila 1641 Kčs (vdaných žen 894). Vdané ženy měly průměrně 2,08 nezletilých dětí, domácnosti měly 4,20 členů. V domácnosti se zaměstnanou vdanou ženou činil čistý měsíční příjem průměrně 2630 Kčs, tedy 626 Kčs na 1 člena domácnosti.

Průměrná délka školní docházky u vdaných nově nastupujících žen byla 9,42 roku, délka školní docházky jejich manželů byla 10,28 roku. Ženy se základním vzděláním (9 let) měly za manžely muže s 9,98 ročním vzděláním. Ženy se středním odborným vzděláním (11 let) měly za manžely muže s 11,43-ročním vzděláním. Ženy s úplným středním všeobecným vzděláním (12 let) měly manžely v průměru s 12,32-ročním vzděláním. Ženy s úplným středním odborným vzděláním (13 let) měly za manžely muže s 12,30-ročním vzděláním. Všechny vysokoškolačky (17 let vzdělání) měly za manžely vysokoškolačky (17 let). Průměrné vzdělání mužů bylo co do délky o 14 % vyšší než u zkoumaných žen. U 62 % manželství měli oba manželé stejné školní vzdělání.

Ženy byly dotazovány, kolik čistého příjmu jim zbývá ze mzdy. V průměru je to částka 349 Kčs. Zvyšuje se s tím, jak roste čistá mzda. Není rozdíl, jde-li o ženy se základním nebo vyšším vzděláním, resp. jsou to rozdíly nepatrné. Výjmkou tvoří vysokoškolačky, jimž zbývá 530 Kčs, ale jejich průměrný plat činí 1434 Kčs (plat tedy cca o 400 Kčs vyšší, zbývající částka však o 200 Kčs).

Do práce mimo obec bydliště dojíždí 42 % žen (vdaných 41 %). Vdané dojíždějící ženy

mají průměrně 1,98 nezaopatřených dětí, ženy pracující v obci bydliště 2,16 dětí.

Ačkoli jen 7 % žen nastupovalo do práce pro své osobní uplatnění, 87 % všech žen prohlásilo, že práce pro ně znamená *morální uspokojení*. Vztahy na pracovišti označilo 30 % za velmi dobré, 65 % za dobré, 4 % za méně dobré a 1 % za špatné. Dělnice byly se vztahy na pracovišti méně často spokojeny než THP (úřednice a techničky). Jako návrhy na zlepšení podmínek pro pracující ženy navrhovaly vdané ženy z 20 % zkrácení pracovní doby, z 22 % zavedení volných sobot, ev. jiného pracovního dne, v 17 % případů zlepšení služeb, v 9 % zlepšení jeslí a družin, ve 13 % lepší vybavení prodejen a úpravu prodejní doby. Ostatní návrhy byly rozptýleny.

Průzkum kvantifikoval některé empirické poznatky a zpřesnil je. Vyvrátil představu, že do zaměstnání nastupují většinou ženy bez kvalifikace (analogický průzkum by však měl být proveden v administrativě). Ukázal na rozdíly mezi u mužů a žen, i když musíme vzít v úvahu, že u žen to jsou vlastně nástupní platy. S výhradou zveličení nákladů na vedení domácnosti při zaměstnání ženy zjistil, že finanční efekt zaměstnání činí vlastně jen kolem 350 Kčs a že je to patrně právě částka (ve skutečnosti ji lze odhadnout minimálně na 500 Kčs), která má rozhodující úlohu při měření životní úrovně rodiny, kde žena je zaměstnána. s rodinou, kde zaměstnána není.

Vladimír Srb

Zpráva o semináři „K problémům zvýšení kvalifikace žen“

Problém zrovnoprávnění žen byl u nás vyřešen zejména zařazením žen do výrobního procesu. Tím vzniklo ovšem mnoho dalších specifických problémů, jako prohlubování rozporu mezi společenskou a mateřskou funkcí ženy nebo jeho vlivu na rodinu apod. Proto ženská otázka je nadále aktuální a je jí věnována stále značná pozornost.

Zaměstnanost žen se stala natolik samozřejmou, že už nelze mluvit o návratu ženy do domácnosti, i když se takové názory vyskytují. Jde samozřejmě o to, pokračovat v započaté linii ekonomického zrovnoprávnění a vyrovnávat problémy nově vzniklé se zaměstnaností žen. Tento problém je dnes celosvětový a zaměstnanost žen v ČSSR nepřevyšuje současná světová měřítká. Jedním z hlavních problémů týkajících se zaměstnanosti žen je jejich nedostatečné vzdělání (zvlášť u dělnických kadrů), které znamená nedostatečnou přípravu k dobrému výkonu zaměstnání; s ním je spojena otázka kvalifikace vůbec. K tomuto problému byla svolána zvláštní konference do Brna, jejímž úkolem bylo vyjasnit, jak v našich společenských podmínkách zlepšit současný stav kvalifikace zaměstnaných žen.

Hned v úvodním referátu poukázala s. Háková z VŠS na nutnost všestranného přístupu k řešení společenského postavení ženy a zdůraznila jako první a základní funkci mateř-

stvi a ženství, tj. zejména udržování rodinných vztahů. Právě tyto přirozené funkce žen jsou značně podceněné. V našem současném hospodářství vykazují ženy plných 44 % ekonomické činnosti vůbec; jádro pracujících žen tvoří ženy vdané, a to s dětmi od jednoho roku (53,4 %). Důvod ke vstupu do zaměstnání je u celkového počtu zaměstnaných žen vždy ekonomický. Ovšem ekonomický tlak, který nutí ženu ke vstupu do zaměstnání, neznamená vždy realizaci našich představ o samostatné a ekonomicky nezávislé ženě. Tak s. Háková zejména uvedla problém nedocení ženské práce, který se projevuje značně nižší odměnou za práci vykonávanou ženami. Průměrný výdělek žen je 1100 Kčs, i když ženy většinou pracují na stejných pracovištích jako muži. Zcela specifického charakteru je pak nápadný pokles politické aktivity žen u nás, který je patrný zejména v posledních letech.

Málo volného času a špatné služby dále ztěžují a znesnadňují výkon funkcí ženy v rodině; zvláště v tomto bodě se vliv zaměstnání projevuje značně nepříznivě.

V dalších referátech účastníci konference rozebírali zejména neaktuálnější bod ženské otázky, tj. postavení zaměstnané ženy z hlediska rovnoprávnosti žen. Tak z referátu s. Wynnyczuka vyplynulo, že současný stav nevyžaduje další zvyšování kvalifikace žen, ale spíše dobré hospodaření s již dosaženým. Podle s. Wynnyczuka není kvalifikace žen u nás špatná. Za posledních deset let vzrostl počet vysokoškolaček čtyřnásobně; tak na jednoho vysokoškolačka připadá jedna vysokoškolačka; na 4 středoškolačky 3 středoškolačky. Obecně jde dnes vůbec více děvat studovat, než tomu bylo kdy dříve. V čem ovšem s. Wynnyczuk vidí hlavní problém, je, že tyto ženy po získání kvalifikace nepřicházejí do zaměstnání, na které mají kvalifikaci, nebo do zaměstnání vůbec nastupují. Typická je situace ve zdravotnictví. Z celkového počtu 22 356 vystudovaných středních zdravotnických kádří odešlo do zdravotnického povolání pouze 11 637, tj. skoro polovina, přičemž druhá polovina těchto absolventek nastoupila jiná povolání, ke kterým často kvalifikaci vůbec nepotřebují. Ovšem i po nastoupení zaměstnání ve zdravotnictví je fluktuace sester velká. Ze 4 miliard Kčs, které jdou na vzdělání sester ročně, ztrácíme 1–2 miliardy fluktuací. Tyto finanční ztráty jsou ovšem nemalé a je třeba jim věnovat pozornost — nehledě již k tomu, že fluktuaci nastávají dalekosáhlé disproporce v plánovaných ukazatelích a rozmísťování kádří.

Mezi referáty byl velmi zajímavý příspěvek s. Slejšky, který přednesl výsledky průzkumu konaného v závodech ZPA — Křížík. Ze zmíněného průzkumu vyplývá nutnost psychologického přístupu k celkovému plánování ekonomické aktivity na závodech. Nejdůležitější poznatek ze zmíněného průzkumu se týkal změnéné aktivity žen v různých obdobích jejich života. Tak aktivita kvalifikovaných žen klesá nejvíce od 27 do 30 let, pak pozvolna stoupá a dosahuje vrcholu ve 45 letech. Proto psychologie pohlaví je velmi důležitou strán-

kou plánování ekonomické aktivity na závodech.

Zdánlivě protikladný k referátu s. Wynnyczuka byl referát s. Bluchy, který naopak poukázal na vysoké procento nekvalifikovaných žen a jejich problematiku. Tak z průzkumů provedených v průmyslových závodech vyplývá, že největší procento nekvalifikovaných pracovníků tvoří ženy — v průměru od 60 do 93 %. Ve strojírenství jsou vyučeny pouze 2 % žen, zbytek jsou ženy nekvalifikované. Příčinou nepříznivého kvalifikačního zařazení žen je kratší doba praxe a nižší finanční odměna; zájem o zvýšení kvalifikace projevil pouze 29 % žen. Podstatné v tomto bodu je i to, že vyšší kvalifikaci požadují pouze pro zvýšení mzdy, nikoliv ze snahy lépe a kvalitněji vykonávat své povolání. Tímto přístupem může ovšem ekonomická oblast ze strany žen získat málo. Proto s. Blucha vidí perspektivu ženy spíše v přesunu její hlavní aktivity na „tradiční“ působení v rodině a ve všemožném usnadňování této její funkce společností. Povinností je tedy další zdokonalování společenské péče o děti, zlepšování služeb, nutnost vypracování specifického pracovního řádu pro ženy, které zahrne spolu se zaměstnáním i aktivitu v rodině. Proto úprava pracovní doby a pracovních podmínek je pro pracující ženu prvotnou otázkou.

Referát s. Máchové se týkal zejména postavení žen jako intelektuálních pracovníc, které rovněž nejsou v nejlepší situaci. Přestože nejde o velký počet (z celkového počtu 178 838 vědeckých pracovníků je 8798 žen), i zde změna struktury dělby práce je předpokladem správného rozdělení a využití společenské funkce ženy a muže. Ohled na mateřskou funkci ženy a jeho prosazení znamená tedy onu druhou emancipaci žen. U ženy-intelektuálky vyvstávají řady specifických problémů, jako třeba obtíže se zařazováním dětí do školek. Obecně jsou jejich děti diskriminovány a falešně sociální kastovníctví automaticky vidí v intelektuálně činné ženě mimořádně finančně „preferovaného“ pracovníka, který služby ve školách nepotřebuje. Proto se vysvětlovací kampaň bude muset zaměřit zejména na zrušení takového falešného sociálního kastovníctví, které považuje plat intelektuálně činných žen za přepych. Tyto ženy nejen mohou, ale musí být (bohužel) v indikovaných případech posuzovány jako sociální případ.

O východoslovenské situaci promluvila s. Gronská. Mimořádná poptávka po pracovních silách v rámci budování východního Slovenska klade mimořádné podmínky i pro ženy. Tak se předpokládá, že ze všech pracovníků, které východní Slovensko potřebuje, bude přijato 80 000 žen, tj. celá jedna třetina. Z tohoto počtu se ovšem počítá s 10 % žen cikánských, které nemají žádné vzdělání, a pouze s jednou pětinou žen vysokoškolsky vzdělaných. Tato situace, která je tedy kritická, nám klade otázku, zda vůbec za těchto podmínek můžeme se ženami perspektivně počítat jako s pozitivním faktorem pro východoslovenskou ekonomiku. Je naprosto žádoucí lepší organizace „ženské“ otázky i tady.

Ženy v zemědělství se dostaly na pořad referátem s. *Drábové*, která se zaměřila na typickou zemědělskou problematiku. Ženy v zemědělství požadují trvalé celoroční zaměstnání, neboť pravidelný příjem je nutností v moderní domácnosti i na venkově. Východisko je snad v příležitostných brigádách v průmyslu, které by se pro zemědělské ženy pořádaly speciálně v zimním období. Problém není ovšem zdaleka řešen ani vyřešen.

S. *Steinerová* přednesla na konferenci požadavky žen, jak vyzněly z průzkumu v závodech strojírenských a textilních. Ženy si přímo stěžovaly na skrytou, ale faktickou diskriminaci, která se projevuje nejen nižší mzdou, ale i těžšími pracovními podmínkami. Proto i zde zněly požadavky na zkrácení pracovní doby a řada dalších.

Na konferenci byla vícekrát probírána otázka jeslí, která je stále palčivá. I když došlo ve srovnání s rokem 1930 k početnému vzrůstu, je stále 40 000 nevyživených žádostí o přijetí dětí do jeslí. Opět se ukazuje problém zdravotních sester, kterých je jednak nedostatek, jednak jejich trvalá absence a fluktuace je mimořádný faktor, ovlivňující provoz jeslí vůbec. Sestry ovšem zase trpí těžkými podmínkami; proto dosažení vysoké a dobré úrovně jeslí znamená nejen zvyšování kvalifikace sester, ale hlavně zlepšení jejich pracovních podmínek.

Jesle, které jsou prvním článkem našeho školského systému — stejně jako tento systém celý — trpí problémy spjatými s ženskou otázkou.

Primárka gynekologické kliniky v Karlových Varech Vanda Jurečková vytyčila několik bodů, které pokládá za mimořádně nutné k řešení v nejbližší době:

1. Sestry jsou maximálně přetížené (proto fluktuace), jejich pracovní podmínky co do obtížnosti téměř nesnesou srovnání. Je proto bezpodmínečně nutné zvýšit jejich příjem.

2. Je třeba definitivně řešit otázku zrušení diskriminace a ubytování svobodných matek, které často leží ve zdravotnických ústavech, protože nemají vůbec žádné přístřeší.

3. Je třeba řešit problém zvýšení mateřských dávek.

4. Je třeba pokračovat v řešení otázek, spjatých s interrupcí a s pomocí ženám v klimakteriu a důchodkyním. Mimořádnou pozornost je třeba věnovat i domovům pro přestárlé, kterým zejména společenské organizace nevěnují pozornost.

Konference se neúčastnili sice žádní psychologové, ale byla zde přítomna polská lékařka a socioložka s. *Sokolowska*, která se zabývala definicí některých kategorických pojmů. Tak pod pojmem „domov“ chápe souhrn funkcí a činností, z nichž biologické mateřství, společenská výchova a domácnost dominují. Biologické mateřství spočívá v řadě specifických vztahů mezi matkou a dítětem, které se mění zejména léty. Tak do tří let je vazba matky a dítěte nejsilnější; ovšem není jasné, jak dalece i starší děti potřebují péči matky. S takovými zjištěními souvisí pak

těsně právní legislativa a pracovní právní podmínky zvlášť. S otázkou domácnosti těsně souvisí problém zapojení ženy do zaměstnání. Domácnost, která leží v mnoha případech na ženě, brzdí tak zapojení žen do zaměstnání, naopak přetížení v zaměstnání opět brzdí rodinnou funkci. U mužů je zaměstnání stále kategorií neměnné „vyšskou“, u žen je to však různé; čím má žena vyšší vzdělání, tím vyšší má zájem o zaměstnání; a naopak u ne-kvalifikované ženy převládá zájem o domácnost a její zabezpečení. V takovém případě žena často v zaměstnání vykonává řadu domácích prací a v opačném případě často přenáší do svého domova část pracovních úkonů a narušuje chod domácnosti. Správné rozdělení zaměstnání a domova je proto základním problémem.

Ze závěrečného referátu s. *Večery* pak vyplynulo mnoho, o čem již mluvila s. *Sokolowska*, tj. nutnost všestranného přístupu k současné problematice ženy, obohaceného především o psychologické aspekty.

Konference sama ukázala, že problém ženy v naší společnosti není zdaleka vyřešený a potřebuje mnoho pozornosti. Vztah muže a ženy je nejdůležitějším, nejrozhodnějším a nejpřirozenějším vztahem, který nemůže být beztržně porušován. Proto řešení tohoto vztahu vyžaduje neustálou pozornost a prověřování, neboť především na něm závisí celková stabilita společnosti. Zdá se, že přílišnou „socializací“ lidských vztahů došlo k disproporcím mezi sociální biologicko-psychologickou podstatou člověka. Naše společnost naprosto jasně trpí chybami, vyplývajícími z porušení biologických vztahů. Častá rozvodovost, neutěšená situace ve výchově dětí, nejasnosti v koncepci rodinného života — prostě otázky formování rodiny, základní přirozené jednotky společnosti, jsou nadále předmětem socialistické diskuse. Proto porušení rodinného života, související s nesprávným uplatňováním „rovnoprávnosti“ žen, a problémy v pracovním procesu žen jsou spjaté s otázkou nové individualizace ženy i muže. Za ženy tuto otázku „sebevědomí“, která je jedinou možností, jak vyjit se současných problémů, vyjádřila Simone de Beauvoir ve své *Historii ženy*. Pokládá reindividualizaci muže i ženy za předpoklad správné a rozumné cesty kupředu. S tím souvisí pak samozřejmě i to, aby jak žena, tak muž vykonávali takové funkce ve společnosti, které jsou v souladu s podstatou jejich bytosti.

Polsky sociolog Piotrowski ve svém díle *Práce ženy v zaměstnání a rodina* jasně zdůraznil, že nesprávný přístup k ženě, jenž porušuje její charakterovou i biologickou individualitu a násilně ji nutí ke společensko-ekonomickému zařazení, které jí neodpovídá, se vrací společností zpět a stojí velmi mnoho peněz (např. ženy jsou dnes dvakrát více postiženy nervovými chorobami než dříve). Tato polozka je dostatecným varováním před nespektrálním zákonů, které se ukázaly daleko více platnými než zákonitosti ekonomické.

Raisa Kopejsková